

Role církví a význam religiozity v následné péči o propuštěné vězně:

Vyhodnocení dotazníku určeného pro dobrovolníky dopisující si s vězni

PhDr. Andrea Beláňová, Ph.D. (Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.)

Tereza Trejbalová, M.A. (University of Nevada, Las Vegas)

Úvod

Předkládaná průběžná zpráva je druhým výstupem z projektu „Role církví a význam religiozity v následné péči o propuštěné vězně“ realizovaného pod záštitou Akademie věd ČR. Tato zpráva navazuje na dotazník zjišťující možnosti a kompetence vězeňských kaplanů a dobrovolníků v rámci postpenitenciární péče. Věnuje se ovšem specificky vymezené problematice, konkrétně motivacím a postojům dobrovolníků, kteří si píšou s vězni. Cílem zprávy je poskytnout detailní popis zkušeností těchto dobrovolníků, vymežit profil takového dobrovolníka a přiblížit motivaci k této činnosti.

Autorky jsou vděčné za výpomoc a spolupráci řady subjektů, především pak Vězeňské duchovenské péči, z. s. (dále VDP), Mezinárodnímu vězeňskému společenství (dále MVS), organizaci Maltéžská pomoc, spolku Za Branou, Armádě Spásy, Diecézi České Budějovice, Diakonii Českobratrské církve evangelické, spolku PRAK, spolku Na Svobodě a dalším organizacím i jednotlivcům.

Ve zprávě používáme v zájmu čtenářské přívětivosti pojem „vězeň“, jsme si ale vědomy, že korektní termín je „osoba ve výkonu trestu“. S podobným záměrem uvádíme slova dobrovolník, respondent či kaplan ve formě generického maskulina, aniž bychom tím chtěly jakkoliv snižovat význam přítomnosti a přínosu žen v těchto rolích.

Realizace výzkumu

Výzkumný projekt probíhá v letech 2018–2020. Dotazník určený dobrovolníkům dopisujícím si s vězni byl distribuován v první čtvrtině roku 2019. Přímo navazuje na dotazník určený ke zjišťování potřeb duchovních pro zvyšování kvality postpenitenciární péče, jehož výsledky jsou shrnuty v první průběžné výzkumné zprávě z dubna 2019.

Dotazník pro dopisující si s vězni byl vytvořen na základě relevantní odborné literatury zabývající se dobrovolnictvím v prostředí věznic. Vzhledem k celkovému zaměření projektu pro nás bylo zajímavé především prověřit vztah dobrovolnického dopisování s vězni a religiozity. Z výsledků předchozích studií vyplývá, že většina dobrovolníků pohybujících se v penitenciární a postpenitenciární péči jsou zároveň aktivní věřící (O'Connor, 2004b). Předpokládá se, že hlavní motivací je zde víra v hodnotu soucitu a odpuštění a touha dosáhnout pozitivní změny v konkrétním prostředí (Gerace & Day, 2010). Dobrovolníci jsou také klíčovými aktéry, kteří svou aktivitu v rámci vězeňského systému komunikují směrem ke své náboženské komunitě i širší společnosti (Garland et al., 2017; O'Connor, 2004a; Thomas & Zaitzov, 2006).

Struktura dotazníku

Dotazník byl uvozen oslovením respondenta, pokračoval vysvětlením výzkumného záměru a v závěru byl opatřen kontaktem na hlavní řešitelku. V dotazníku bylo položeno celkem 16 otevřených otázek, které umožňovaly odpověď formou volného komentáře. Žádná z otázek nebyla označena jako povinná a každou bylo tedy možno přeskočit bez odpovědi. Z důvodu anonymizace nemuseli respondenti uvádět své pohlaví, lokalitu bydliště ani věznice, se kterými mají zkušenost.

Dotazník byl rozdělen na tři části, přičemž první zjišťovala základní informace o praxi dopisování, druhá byla zaměřena na profil dobrovolníka a třetí na praxi samotnou. Vyhodnocení probíhalo formou jednoduché kódování ze strany obou autorek, u některých otázek je uvedena pracovní kategorizace výsledků. Vzor dotazníku je přiložen k této zprávě.

Výzkumný vzorek a průběh šetření

První verze dotazníku byla vytvářena ve spolupráci s koordinátorkou dopisování s vězni Mgr. Alžbětou Dvořákovou, DiS, z organizace Maltéžská pomoc, díky které byly do dotazníku zapracovány změny a úpravy vyplývající z praxe a zkušeností samotných dobrovolníků.

Dotazník byl distribuován pouze v elektronické podobě skrze webovou stránku SurveyHero po dobu jednoho měsíce. S žádostí o vyplnění dotazníku jsme oslovily nám známé organizace či jednotlivce koordinující dopisování ve věznicích. Během března 2019 dotazník vyplnilo celkem 44 respondentů. Následující část zprávy přibližuje výsledky šetření v takovém pořadí, v jakém byly kladeny otázky.

Výsledky dotazníkového šetření

Na dotazník odpovědělo celkem 44 respondentů z 55, kteří dotazník započali, což znamená 80% míru zapojení. Vyplnění dotazníku trvalo respondentům průměrně 40 minut.

Základní údaje

Pod jakou organizací se dopisování účastníte?

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. Nejfrekventovanější zmiňovanou organizací byla Maltéžská pomoc, o.p.s. s celkem 22 odpověďmi. V součtu 7 respondentů uvedlo zastřešení VDP, případně Vězeňské služby (VS). Tyto dvě odpovědi jsme sečetly dohromady z toho důvodu, že respondenti, kteří uvedli VS, dále specifikovali, že jsou vězeňskými kaplany, jejichž drtivá většina funguje pod VDP. Dalších 6 respondentů deklarovalo afilii k Dobrovolnickému centru Diecézní charity České Budějovice. Dva respondenti uvedli organizaci MVS a dále se po jednom objevily Arcidiecézní charita Praha, spolek Za Branou, spolek Na svobodě, spolek PRAK a platforma Write a prisoner. Dva respondenti uvedli, že se jedná o jejich soukromou aktivitu.

Jak jste se o tomto projektu dozvěděl/a?

Na druhou otázku odpovědělo 42 respondentů. Uvedené odpovědi lze roztrždit do tří pracovních kategorií, které se vzájemně nevyklučují. V prvním případě se respondenti dozvěděli o dopisování s vězni (1) *náhodou* a tato možnost je zaujala. Zdrojem informací mohl být blízký člověk, internet, studium humanitních oborů či veřejná prezentace (vitrína, leták, nástěnka). V druhém případě byli respondenti motivováni (2) *vlastním zájmem* o dobrovolnictví obecně a sami navštívili dobrovolnické centrum nebo vyhledávali možnosti na internetu. Někteří respondenti naopak uvedli, že jejich primárním dobrovolnickým zájmem byli odsouzení. V neposlední řadě velká část respondentů uvedla vazbu na (3) *církevní aktivity* a sítě. Mohlo jít o cílené setkání propagující dopisování s vězni v rámci konkrétní církve či sboru, zmínku během studia na některé z teologických fakult, informace šířené skrze církevní tiskoviny (např. Katolický týdeník, leták v kostele), příp. šlo o vazbu na kaplanskou činnost. Dva respondenti byli dokonce iniciátory této dobrovolnické činnosti a fungují nyní jako předsedové či

koordinátoři jednotlivých projektů zastřešujících dopisování s vězni. Nejčastějším informačním kanálem bylo osobní sdělení (11 respondentů) a internet (8 odpovědí).

Jak dlouho se již účastníte tohoto projektu?

Na tuto otázku odpovědělo 41 respondentů. Uváděné časové rozpětí bylo tak široké, že vypočtený průměr nemá výpovědní hodnotu. Doba dopisování s vězni se pohybovala na škále od několika dnů po 30 let zkušeností, medián byl 2 roky.

S kolika vězni jste byl/a do nyní celkem v kontaktu?

Na tuto otázku odpovědělo 41 respondentů. Průměrný počet vězňů, se kterými si jednotlivec dopisuje, je 14. Zde je ovšem rovněž třeba mít na paměti velké rozdíly mezi jednotlivými dobrovolníky. Zatímco totiž někteří udržovali dosud kontakt jen s jedním vězňem, jiní uvedli počet „několik set“ či 200. Počty v řádu více než několik desítek vězňů byly ale spíše výjimkou. Někteří také do počtu zahrnuli vězně, se kterými byli v kontaktu osobně během konzultací či poradenství ve věznici. Podobně jako u předchozí otázky, různost odpovědí odhaluje velkou pestrost výzkumného vzorku.

Profil dobrovolníka

Kolik je vám let?

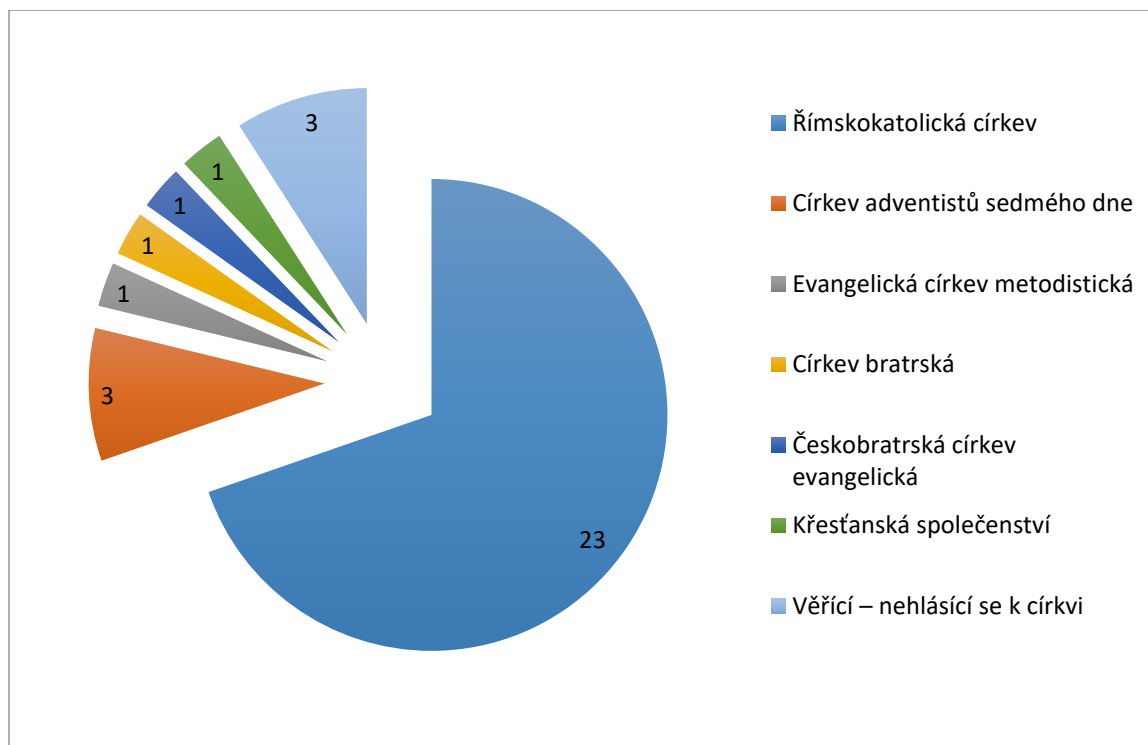
Na otázku týkající se věku odpovědělo 41 respondentů. Průměrný věk respondentů v našem šetření byl 38 let. Nejstaršímu respondentovi bylo 90 let, nejmladšímu 20 let.

Považujete se za věřící/ho? Pokud ano, k jaké církvi patříte?

Na tuto otázku odpovědělo celkem 40 respondentů, z nichž 80 % uvedlo, že se považuje za věřícího (tj. 32 osob). Velké zastoupení věřících respondentů lze vysvětlit dvěma způsoby. Za prvé, jejich převaha může být způsobena výzkumným designem, jelikož dotazník byl šířen primárně přes projekty a organizace zaštiťující dopisování s vězni. Většina těchto organizací, ačkoliv ne všechny, má křesťanské zázemí, a dá se tedy předpokládat, že dobrovolníci v nich sdružení budou z většiny věřící. Tímto mají více příležitostí se o podobných aktivitách dozvědět skrze své sociální sítě a budou zřejmě také více podporováni v charitativní angažovanosti. S tím souvisí druhý způsob, jak lze vysvětlit převahu věřících respondentů. Přestože přesná čísla k dispozici nejsou, dá se tvrdit, že charitativní a dobrovolnická práce jsou tradiční doménou křesťanských církví a věřící jedinci disponují silnější vnější i vnitřní motivací k dobrovolnictví.

Na doplňující otázku po církevní příslušnosti odpovědělo 33 dotazovaných, tedy o jednoho více, než se označilo za věřící. Nadprůměrně je zde zastoupena Římskokatolická církev. Tři z dotazovaných jsme zařadily do kategorie „věřící – nehlásící se k církvi“, v souladu s kategorizací použitou při Sčítání lidu, domů a bytů (ČSÚ, 2014). Jeden z dotazovaných uvedl zkratku KS, kterou jsme na základě předchozího terénního výzkumu interpretovaly jako církev Křesťanská společenství. Je ovšem také možné, že se mohlo jednat o Křesťanské sbory. Církevní příslušnost je ilustrována v *Grafu 1*.

Graf 1

Myslíte, že je víra důležitá pro vězně?

Na tuto otázku odpovědělo celkem 41 respondentů. Z tohoto počtu lze 30 odpovědí považovat za „ano“, přičemž někteří v odpovědi akcentovali nutnost upřímné a opravdové víry. Tento dodatek se často objevoval i v prvním dotazníku určeném pro vězeňské kaplany a dobrovolníky (První výzkumná zpráva, duben 2019). Celkem 4 respondenti odpověděli explicitně „ne“. Dalších 6 se vyjádřilo v tom smyslu, že víra je důležitá, ale ne ve striktně náboženském vymezení, ale jako víra v cokoli, co umožní pozitivní nasměrování v životě. Jeden respondent uvedl, že jde o příliš individuální nastavení jednotlivce a nelze tedy takto obecně odpovědět.

Z dodatečných komentářů vyplývá, že respondenti vycházeli v odpovědi ze své osobní zkušenosti. Uváděli, že vězni postupně přicházejí na to, že víra je pro ně užitečná jako motivace ke změně hodnotového žebříčku a tím i dalšího života. Víra je tedy vnímána jako významný faktor desistence. Víra je chápána jako opora, cesta k sebereflexi a ke zlepšení vztahů s druhými, a to nejen v případě vězňů.

Můžete prosím v několika větách popsat, proč jste začal/a s dopisováním s vězni?

Na tuto otázku odpovědělo celkem 41 respondentů. Pro několik respondentů je dopisování s vězni součástí jejich zaměstnání (kaplani, sociální pracovníci či v případě studentů příprava na praxi). Ostatní odpovědi jsme rozčlenily do čtyř kategorií, které se ovšem vzájemně nevyklučují, nýbrž se mohou vyskytovat i současně v rámci jedné odpovědi. Zřejmě nejčastěji uváděnou motivací začít či pokračovat v dopisování byla (1) *touha pomoci* druhému člověku, nabídnout empatii jedinci v beznadějně situaci. Respondenti se také shodovali v tom, že vidí kladný dopad dopisování na vězně, a to je motivuje k pokračování v činnosti. Zároveň je dopisování, oproti jiným typům dobrovolnictví, časově nepřiliš náročné a nevyžaduje cestování a osobní kontakt. Někteří považují za výhodu to, že propuštěním kontakt s vězňem zcela skončí a jejich dobrovolnictví je tak časově jasně ohraničené.

Nebylo to podmínkou, ale přesto touha pomoci druhému často souvisela s (2) *náboženskou motivací*. Respondenti uváděli, že je povinností křesťana zapojovat se do podobných činností jako uplatnění křesťanské lásky v praxi, nebo že přijali tuto službu jako povolání od Boha. V tomto případě bylo často dopisování konceptualizováno jako doprovázení. Někteří respondenti uvedli, že hlavním motivem pro ně byla (3) *zvědavost* a jistá touha po dobrodružství, které se ve vězeňském světě skrývá. Dopisování bylo vnímáno jako nová a zajímavá zkušenost s dosud neznámým prostředím, která je zároveň smysluplná. Někteří respondenti uvedli, že díky dopisování ztrácí předsudky vůči vězněným osobám a mají možnost poznat jejich přemýšlení. Několik respondentů také uvedlo, že dopisování je jejich (4) *hobby*, baví je psát a dostávat dopisy psané rukou.

Měl/a jste při výběru vězňů nějaké požadavky (např. kolik jí/jemu má být let, pohlaví, typ zločinu, víra)?

Na otázku odpovědělo 41 respondentů. Až na několik výjimek neměla drtivá většina respondentů preference ohledně jedince, se kterým si bude psát. Pokud se přece jen nějaká preference objevila, týkala se pohlaví (preference opačného pohlaví), typu zločinu (odmítání

násilí na dětech, preference těžších zločinů a trestů doživotí), věku (upřednostněn věk podobný pisateli), víry (preferance nevěřícího), zájmů (preferance společných zájmů) či případně čitelnosti rukopisu.

Na koho se obracíte, když se potřebujete o něčem poradit?

Na tuto otázku odpovědělo rovněž 41 respondentů. Nikdo se nevyjádřil v tom smyslu, že by radu či pomoc vůbec nepotřeboval či nikdy nevyhledával. Z toho lze vyvodit, že většina dotazovaných se víceméně pravidelně na někoho obrací s prosbou o radu, příp. to lze připsat formulaci otázky. Z dotazníku vyplývá, že většinou jde o otázky praktického rázu či z důvodu supervize. Ve většině případů jde o koordinátory projektu a nadřízené, případně kolegy či spolu-dopisovatele z určité organizace. Několik respondentů uvedlo, že problémy konzultuje s rodinou či přáteli. V některých případech je to konkrétní kaplan, příp. kněz či kazatel. Samotní kaplani také uváděli modlitbu jako způsob prosby o pomoc či radu.

Co podle vás přináší dopisování s lidmi na svobodě vězňům? Co myslíte, že dopisování přináší konkrétně vězňům, se kterými si píšete vy? (uved'te prosím max. 3 body)

Celkem odpovědělo 41 dotazovaných. Protože druhá otázka konkretizuje první uvedenou, spojily jsme odpovědi do jednoho bloku. Témata, která byla uváděna, se prolínala, opakovala či na sebe navazovala. V této části by se odpovědi daly rozdělit do sedmi hlavních témat. Respondenti jednak zdůrazňovali obecné téma (1) *naděje*, především ve vztahu k životu po propuštění. Několik respondentů uvedlo, že se záměrně snaží cílit na pozitivní aspekty vězňova života a připomínat mu jeho sny a hezké vzpomínky. Dále se často objevoval odkaz na důležitý (2) *kontakt s vnějším světem*, který ve vězení udržuje vztah s realitou venku, dává vězni nadhled a poskytuje mu také aktuální informace. Dopisování je také považováno za (3) *zpestření* pro vězně, jakési vytržení z šedi vězeňské rutiny ve formě zvědavého očekávání dalšího dopisu, radosti z příchozí pošty a zkrácení dlouhých dní. Zároveň může jít o (4) *motivaci* k napravení vztahů a k plánování, jak si lépe zařídit svůj život po návratu na svobodu. Tento aspekt má i praktický dosah, zvláště v těch případech, kdy je dopisování součástí sociální práce či je dobrovolnictví cílené na asistenci v době po propuštění. Někteří respondenti uvedli, že se cíleně snaží navést vězně zpět k rodině a uplatňovat i výchovné postupy.

Dalším přínosem pro vězně je dle respondentů možnost (5) *sebereflexe*, uvědomění si svého postavení ve společnosti a případně i viny a přijetí trestu díky zpětné vazbě nezaujatého člověka. Médium dopisu má rovněž tu výhodu, že se k němu vězeň může vracet a reflektovat své myšlenky. Dopisování také poskytuje vězňům pocit (6) *blízkosti*. Porozumění, sounáležitost, možnost svěřit se a sdílet své úspěchy (např. ve vlastní kreativní tvorbě) je vnímáno jako zvláště důležitá psychická podpora pro ty vězně, kteří nemají vlastní rodinu či žádného jiného blízkého člověka. Eliminuje jejich pocit osamění a dodává jim sebeúctu, často jde také o dosud nepoznaný typ komunikace na principu rovnosti. Spíše výjimečně se objevoval prvek konkrétních (7) *výhod*, které vězeň skrze dopisování získává obdržáním dopisu jako privilegium mezi spoluvězni, možnost získat dopisní známky, příp. naděje, že spolek může podat žádost o podmíněčné propuštění).

Co přináší dopisování Vám? (uved'te prosím max. 3 body)

Na tuto otázku odpovědělo celkem 40 dotazovaných. I zde je možné vysledovat několik vzájemně se prolínajících témat, z nichž uvádíme pět nejvýraznějších. Respondenti v první řadě uváděli, že jim dopisování přináší (1) *porozumění*, a to jak situaci a potřebám daného vězně, tak svébytnému světu vězení obecně. Řada respondentů přiznala překvapení nad poznáním faktorů, které se zdály determinovat kriminální dráhu vězně (např. nefunkční rodinné zázemí, násilí a alkohol v mládí, drogová závislost). Rovněž měli dojem, že díky dopisování se rozvíjí v oblasti (2) *sebepoznání*. Aktivita jim přináší možnost sebereflexe, rozvoj sociálního citění a vděčnost a pokoru za vlastní životní podmínky, nebo dokonce „úplně jiný pohled na realitu“.

V neposlední řadě jde o činnost, která přináší určité (3) *uspokojení*, a to z naplňující komunikace s druhým člověkem, vlastní užitečnosti, smysluplné práce a pomoci. Někteří respondenti také vyzdvihovali, že jejich aktivita je (4) *přínosem společnosti*, neboť pomáhá redukovat recidivu a zvyšovat bezpečnost. V neposlední řadě se pak opět objevoval odkaz na (5) *plnění křesťanské povinnosti*, dostání svému povolání a obohacení vlastní víry kupříkladu o snahu porozumět zlu ve světě. Důležitým aspektem bylo v tomto ohledu zprostředkování naděje na odpuštění a věčný život. Několikrát byl citován biblický verš „byl jsem ve vězení a navštívili jste mě“ (Mt 25, 31–46), příp. „Nesud'te, a nebudete souzeni“ (Lk 6, 37).

Praxe

Co vám při dopisování činí největší potíže, resp. v čem byste potřeboval/a větší oporu či pomoc od své organizace? (uved'te prosím max. 3 body)

Na tuto otázku odpovědělo 37 dotazovaných, z nichž ale 14 uvedlo, že žádné problémy ani potíže neřeší. Potíže, které byly zmíněny u zbylých 13 respondentů, jsou v zásadě dvojího typu. Jednak jde o (1) *praktické komplikace*, především finanční otázky (např. stoupající cena poštovních známek), nedostatek času na psaní a soustředěnou odpověď, nemožnost si pravidelně vyzvedávat dopisy či vyčerpání témat pro dopisování. S tím souvisí několikrát zmíněná obava z vyhoření a ztráta motivace, zvláště v případě recidivy těch, se kterými si respondenti dopisovali.

Druhou oblast překážek tvoří (2) *vztahové záležitosti*, resp. problémy zakotvené v komunikaci. Jedná se především o různá vyjádření ze strany vězně vnímaná jako nevhodná, např. náznaky manipulace (přílišné lichocení, vychloubání se, účelové jednání), snahy o navázání romantického či erotického vztahu a jiné nesplnitelné požadavky. Někteří respondenti uvedli, že mají problém navázat první komunikaci (např. tykání vs. vykání), přesměrovat konverzaci či prohloubit ji směrem k významnějším životním otázkám. Velká většina dotazovaných se ale shoduje v tom, že jejich zastřešující organizace/církev jim poskytuje dostatečnou podporu ve všech otázkách. Zajímavým podnětem byly nápady na seminář, návodné video o grafologii nebo besedu s psychologem (např. na téma, jak reagovat na sebelítost vyjádřenou v dopise).

Jsou témata, která v korespondenci vyhledáváte či kterým se vyhýbáte?

Na tuto otázku jsme zaznamenaly celkem 40 odpovědí. Z nich 14 uvedlo, že v tomto ohledu žádný výběr neprovádí. Ze zbylých odpovědí shrnujeme, která témata byla uvedena jako vyhledávaná a která jako obcházená. Je potřeba připomenout, že většina organizací či spolků má vnitřní pravidla pro dopisování, která explicitně určují, jaká témata jsou vhodná a jaká ne. To se samozřejmě odráží i v odpovědích. Dá se říci, že nejčastějším (1) *vyhledávaným* tématem jsou sdílené zájmy a denní režim obou dopisujících si. Dopisující také hledají takové oblasti konverzace, kde se dá očekávat pozitivní působení na příjemce dopisu a možnost vhodně podpořit proměnu jeho osobnosti. Řada z nich také záměrně směřuje konverzaci ke smyslu

života a k víře, příp. Bibli, zvláště projeví-li o to vězeň zájem. Cílem je zprostředkovat naději, pochválit, povzbudit. Z těchto výsledků je patrné, že dopisující mají často aktivní zájem na tom, aby působili na změnu osobnosti vězně.

Naopak témata, kterým se dopisující snaží (2) *vyhýbat*, jsou otázky převážně osobního až intimního rázu. Problematika sexuální a dále otázky finanční a někdy politické jsou z konverzace záměrně vynechávány, stejně jako jakékoliv informace, které by mohly být zneužity. Jak ostatně vyplývá i z pravidel dopisování některých organizací, je třeba opustit témata trestné činnosti, kritiku personálu a soudnictví. Několik žen také uvedlo, že se snaží vyhnout tématům, která je nebaví, např. „mužské“ sporty. Dopisující samozřejmě berou ohled také na fakt, že dopisy jdoucí z/do vězení procházejí kontrolou a jsou psány anonymně.

Ačkoliv to není doporučováno, myslíte, že někteří dopisovatelé zůstávají s někým z vězňů v kontaktu i po jeho propuštění? Nebo znáte někoho takového?

Na tuto otázku odpovědělo 39 dotazovaných. Tuto otázku jsme zařadily s vědomím, že se jedná o citlivé téma, na které nemusí dopisující odpovídat pravdivě. Pestrost odpovědí potvrdila naše očekávání, že přístupy k této problematice se liší napříč organizacemi i jednotlivci. Je samozřejmě nutné vzít v úvahu, že zatímco některé organizace ze své podstaty výrazně nedoporučují kontakt s propuštěným (např. Maltéžská pomoc, která se soustředí na podporu uvnitř vězení), jiné dopředu počítají s tím, že kontakt bude pokračovat (např. MVS, jehož cílem je mentoring v prvních měsících na svobodě a za tímto účelem se rozvíjí i dopisování).

Odpovědi lze tedy vnímat na pomyslné škále od rezolutního „ne“ po samozřejmé „ano“. U těch dopisujících, kteří nemají v tomto ohledu vyhraněný názor, se nejčastěji objevuje zkušenost, že některý z propuštěných se „někdy přijde ukázat“, ale další kontakty na svobodě už propuštění příliš nevyhledávají a dopisování pro ně ztrácí smysl. Jiní dotazovaní uvedli, že o podobných případech neslyšeli, ale měli by pro ně pochopení. Na druhou stranu jsou si ale vědomi rizik, která z takového vztahu mohou vyplývat. Výjimkou jsou případy takového typu, kdy se dopisující žena zamilovala do vězně a jela jej po propuštění vyzvednout. Jak již bylo řečeno, u některých profesí a organizací se přímo očekává, že kontakt bude pokračovat. Potom dopisující sám sebe chápe jako klíčovou podporu pro další pobyt na svobodě, většinou ale propuštěnému nesděluje své osobní telefonní číslo a bydliště.

Chtěl/a byste něco dodat?

Možnost doplnit vlastní volnou odpověď využilo 29 respondentů. Většinou se jednalo o krátké vzkazy autorkám vyjadřující podporu nebo zájem o výsledky. Objevilo se také několik podnětů na zlepšení samotného dobrovolnictví: důraz na propojení entuziasmu s profesionálním přístupem, potřeba navýšení kapacity dobrovolníků, větší supervize ohledně služeb následné péče. Výrazným momentem byl také povzdech nad přetrvávajícími „starými přístupy“ k vězňům v českých věznicích a nejednotností řádů v různých věznicích. Dva komentáře pak měly explicitně náboženský obsah: nutnost odevzdat vězně v modlitbě Božímu milosrdenství a řídit se Slovem Božím (např. „Pouštěj svůj chléb po vodě, po mnoha dnech se s ním shledáš“, Kaz 11,1-2).

Závěr

Záměrem dotazníku bylo rozšířit vědění o dobrovolnících dopisujících si s vězni v českém prostředí. Z výsledků vyplývá několik zajímavých poznatků, které představíme v bodech:

- *Základní informace:* V České republice působí několik organizací, převážně s náboženským pozadím, které koordinují dopisování s vězni. Pro některé respondenty je dopisování součástí jejich zaměstnání či širší dobrovolnické činnosti, pro jiné volnočasovou aktivitou. Z našich výsledků lze usuzovat, že služby těchto organizací jsou využívány, ale existuje i řada individuálních cest, jak se k dopisování dostat. Mnoho dobrovolníků je motivováno vlastním zájmem o danou problematiku. Často jsou informace také šířeny skrze církevní sítě. Většina našich respondentů byla doposud v kontaktu s několika desítkami vězňů a délka dopisování byla velmi různá (od několika dnů po desítky let).
- *Profil dobrovolníka:* Pokud bychom měly z dat vyvodit profil typického dobrovolníka pro dopisování s vězni, pak by šlo nejspíš o ženu ve středním věku, věřící (Římskokatolická církev) a přesvědčenou o tom, že víra je pro vězně důležitá. Prvotní motivací by jí byla touha pomoci druhému člověku a zároveň zájem o prostředí věznic. Neměla by preferenci ohledně svého dopisujícího protějšku. S případnými problémy by se obracela na koordinátora. Hlavní přínosy dopisování pro vězně by viděla v poskytnutí naděje, kontaktu s vnějším světem a navázání blízkého vztahu. Přínosy pro sebe by spatřovala v možnosti seberozvoje, dobrého pocitu ze smysluplné činnosti a naplnění povinnosti křesťana. Samozřejmě takto načrtnutý profil je nutné vnímat s velkou opatrností a s vědomím limitace této studie distribuované specifickým sítěmi, primárně ve vazbě na církevní prostředí. Jak vidno v přehledu výsledků, skutečnost je mnohem pestřejší a každý případ dobrovolníka je individuální.

- *Praxe:* Co se týče samotné praxe, asi polovina dotazovaných nevnímá v průběhu své činnosti žádné potíže. Pokud se nějaké objeví, jsou buď praktického rázu anebo spojené se vztahovými otázkami. Někteří by uvítali více supervize ohledně obsahu dopisů, ale většina má jasno v tom, jaká témata preferuje a jakým se raději vyhýbá. Rozrůzněnost panuje v otázce, zda udržovat vztah s dotyčnou osobou i po propuštění. Zde hraje velkou roli nastavení a pravidla konkrétní organizace a okolnosti dopisování.

Z výsledků je dále jednoznačně patrné, že dopisující mají velmi často aktivní zájem na tom, aby pozitivně působili na změnu osobnosti vězně. V tomto ohledu je víra – bez striktního konfesního vymezení – považována za klíčový aspekt procesu změny. Budoucí studie by se proto mohly zaměřit na komplexní problematiku konverze ve vězení, která je již v zahraničí reflektována, ale v českém prostředí zatím čeká na své systematické zpracování.

Závěrem lze také říci, že výsledky studie potvrdily naše očekávání, že ve vzorku budou převažovat věřící jedinci a náboženská víra se objeví také jako důležitá motivace pro dobrovolnickou činnost. Zásadní limitací našeho šetření je ovšem nemožnost oslovit jednotlivce, kteří se dopisování účastní bez zastřešení konkrétní organizace, především studenti sociální práce či pastorální péče. Jejich výraznější účast ve výzkumu by možná proměnila výsledky sekulárnějším směrem. Následný výzkum by také mohl v kvalitativním designu rozvinout téma motivací dobrovolníků a zachytit individuální trajektorie dopisování. Velmi přínosné by bylo rovněž zahrnutí perspektivy samotných vězňů či příslušníků vězeňské služby.

Dedikace

Zpráva vyšla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378025. Autorky za tuto podporu děkují.

Reference

Český statistický úřad (ČSÚ) (2014). Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu. Dostupné na adrese: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>.

Garland, B., Wodahl, E., & Gretchen S. R. (2017). Religious belief and public support for prisoner reentry. *Criminal Justice Policy Review*, 28(9), 879–895.

Gerace, A. & Day, A. (2010). Criminal rehabilitation: the impact of religious programming. *Journal of Psychology and Christianity*, 29(4), 317–325.

O'Connor Thomas P. (2004a). What works, religion as a correctional intervention, part I. *Journal of Community Corrections*, 14(1), 11–27.

O'Connor Thomas P. (2004b). What works, religion as a correctional intervention, part II. *Journal of Community Corrections*, 14(2), 4–26.

Thomas, J. & Zaitzow, B. H. (2006). Conning or conversion? The role of religion in prison coping. *The Prison Journal*, 86(2), 242–259.